

Kognitiivisen kielentutkimuksen perusteet

Vyvyan Evans ja Melanie Green: *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press 2006. 830 s. ISBN 0-7486-1832-5.

Kognitiivinen kielentutkimus on 1980-luvulta lähtien kasvanut isoksi funktionaalisen kielitieteen koulukunnaksi, ja sen piirissä tehty tutkimus on hyvin esillä myös suomalaisessa kielitieteessä. Vyvyan Evansin ja Melanie Greenin kirjoittama tiiliskivi (780 tekstisivua) kokoaa perusteellisesti yhteen suuntauksen piirissä 2000-luvun puoleenväliin mennessä kertynyttä ajattelua. Teoksen kiinnostavuutta lisää se, että Evansin ja Greenin tavoitteena on esittelemisen lisäksi myös jäsentää kognitiivisen lingvistiikan kenttää, ja kirja kartoittaakin mielenkiintoisesti alan sisäisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Toisaalta kognitiivista kielentutkimusta suhteutetaan erityisesti formaaleihin kielentutkimuksen suuntiin. Näin Evansin ja Greenin johdatus on paitsi kattavampi ja yksityiskohtaisempi myös keskusteluvampi kuin aiemmat kognitiivisen lingvistiikan yleisesittelyt (esim. Ungerer & Schmidt 1996; Lee 2001; Croft & Cruse 2004; Dirven & Verspoor toim. 2004). Otan kirjan runsaudesta esiin erityisesti fennistiikan kannalta relevantteja osia ja pohdin myös muutamia Evansin ja Greenin teoreettisia kannanottoja.

Kirjan käyttöohjeet

Evansin ja Greenin mukaan kognitiivisessa kielentutkimuksessa on erotettavissa kaksi päähaaraa: ”kognitiivinen semantiikka” ja ”kognitiivinen (lähes-

tymistapa) kielioppi(in)” (s. 27, 48–50).¹ Ensimmäiseen Evans ja Green sijoittavat tutkijat ja tutkimukset, joiden fokuksessa on nimenomaan kognition ja kielen koodaaman semanttisen järjestelmän suhde. Tällöin tutkitaan kirjan mukaan käsite-rakenteen ja kielen merkitysrakenteen välistä suhdetta.² Kognitiivinen lähestymistapa kielioppiin luonnehtii taas tutkimusta, joka nostaa korosteiseksi kieliopin jäsenyneyssyiden ja lähestyy kielellistä merkitystä tästä suunnasta. Eron-teko ei ole aivan ongelmaton, ja esimerkiksi Langacker ja Talmy ovat sekä esittäneet hypoteeseja kieltä jäsentävistä kognitiivista periaatteista että rakentaneet kieliopin kuvausmallin (esim. s. 49, 661). Kirjassa jako palautuu lopulta tutkimuskohteen laatuun: kognitiivisen semantiikan alla esitellyt tutkimukset keskittyvät kielen avoimen luokan elementtien merkityksenkuvaukseen, toisin sanoen lekseemitason ilmiöiden tarkasteluun, kun taas kognitiivinen lähestymistapa kielioppiin tarjoaa suljetun luokan elementtien, toisin sanoen kieliopilisten morfeemien ja konstruktoiden tutkimusta (s. 48, 512). Kumpaakin suuntausta luonnehtii joukko peruslähtökoh-tia ja sitoumuksia, jotka painottuvat tutkimuksissa hiukan eri tavoin. Evansin ja Greenin mukaan suuntauksia yhdistää vähintään kielen jäsenyneyssyiden ja

1. Tekijät huomauttavat, että toisen suuntauksen otsikko voisi olla ”kognitiivinen kielioppi”, ellei se jo olisi käytössä Langackerin teorian nimenä (s. 49).

2. ”In specific terms, scholars working in cognitive semantics investigate knowledge representation (conceptual structure) and meaning construction (conceptualization)” (s. 48).

kognition jäsenyisyyden välisen suhteen huomioon ottaminen sekä merkityksen korostaminen myös syntaktisten ilmiöiden kohdalla.

Kahtiajako on kirjan perusjäsenitys. Teos on jaettu neljään osaan ja 23 lukuun. Ensimmäinen osa (”Overview of the Cognitive linguistics enterprise”, luvut 1–4) muodostaa yleiskuvan kognitiivisen kielentutkimuksen kentästä, esittelee koulukuntaa yhdistäviä teoreettisia lähtökohtia sekä perustelee esitetyn jaottelun. Kirjan toisessa osassa (”Cognitive semantics”, luvut 5–13) käsitellään kognitiivisen semantiikan perusperiaatteita (mm. merkityksen kokemuksellisuutta, mielikuvaskemoja, konseptuaalisen ja semanttisen rakenteen suhdetta, ensyklopedista merkitysnäkemyä, kategorisointia) ja omissa luvuissaan polysemian kuvausta, kognitiivista metaforateoriaa, käsitteellisiä sulaumia (*blends*) ja mentaalisten tilojen (*mental spaces*) teoriaa. Kolmannessa osassa (”Cognitive approaches to grammar”, luvut 14–22) esitellään saavat kognitiivinen kielioppi, erilaiset konstruktiokieliopit sekä kognitiivisesti orientoituneet kieliopillistumistutkimukset. Neljäs osa sisältää vain yhden lyhyen yhteenvetoluvun, jossa kootaan tähänastisia saavutuksia ja hahmotellaan tulevia haasteita.

Kirja esittelee varsin kattavasti kognitiivisen kielentutkimuksen kenttää, jokin englantilainen kielialue painottuu sekä tutkijoissa että esimerkeissä. Esimerkit ovat lähes yksinomaan englannista, ja muita kieliä tulee esiin satunnaisesti lähinnä kielellisiä universaaleja ja kielityypologiaa käsittelevissä osissa (luku 3) sekä kieliopillistumisen yhteydessä (luku 21). Kirjassa eivät vielä näy korpusohjaiset suuntaukset ja empiiristen metodien esiintulo (ks. esim. Gonzalez-

Marquez 2007). – Loppuluvussa kannustetaan erityisesti empiirisemmän tutkimusotteen etsimiseen.

Esipuheessa käy ilmi, että kirjalla on kolme mallilukijaa ja kirjoittajat antavat kolme hiukan erilaista, 12 aluvusta koostuvaa polkua kulkea kirja läpi (s. xxi): yleinen johdatus kognitiiviseen lingvistiikkaan, esittely kognitiivisesta semantiikasta ja esittely kognitiivisesta lähestymistavasta kielioppiin. Kukin reitti alkaa ensimmäisen osan johdattelevista luvuista 1 ja 2 ja keskittyy sitten kuhunkin näkökulmaan. Kirjan lukuihin syntyy näin jonkin verran toisteisuutta, kun jokaiseen polkuun täytyy luoda koherenssia. Toisto ei sinänsä haittaa järjestyksessä tapahtuvaa luku luvulta lukemista, sillä käsiteltävät asiat ja tutkijat sijoitetaan huolellisesti aina puheena olevaan kontekstiin, mikä tuo uusia näkökulmia tuttuihinkin ilmiöihin ja rakentaa kokonaiskuva.

Kirja on tarkoitettu sekä opiskelijoille että toisaalta lähdeoteekseksi eri lingvististen suuntausten ja ”naapuritieteiden” edustajille (s. xix). Parhaiten kirja nähdäkseni palvelee lingvistejä, ja sitä voi suositella sekä johdatukseksi kiinnostuneille että käsikirjaksi konkareille. Kukin luvun loppuun on koottu hyvät kirjallisuuskatsaukset, jotka johdattavat sekä alkuperäistutkimuksiin että uudempaan tutkimukseen. Kirjan oheen on ilmestynyt myös kognitiivista terminologiaa esittelevä sanakirja (Evans 2007); yhdessä ne muodostavat toimivan kokonaisuuden, ja sanakirja tukee Evansin ja Greenin kirjan käytettävyyttä käsikirjana. Kurssikirjamaista puolestaan on lukujen loppuun sijoitetut harjoitustehtävät. Harjoitustehtävät (jotka myös keskittyvät englanninkielisiin esimerkkeihin) vaihtelevat vaikeustasoltaan, mutta osaa voi so-

veltaa opetuksessa. Perustutkintovaiheen opiskelijalle kirja on – metaforaosuutta lukuun ottamatta – kuitenkin osoittautunut haastavaksi: kirjan moniäänisyys, pyrkimys kokonaiskuvan luomiseen ja lisäksi keskusteluun muiden (lingvististen) tutkimusten kanssa tekee yksittäisistä luvuista paikoin työlästä luettavaa, ellei lukijalla ole hyviä pohjatietoja lingvistikasta. Raskautta ei vähennä edes merkityllä polulla pysyminen, sillä kukin reitti venyy kokonaisuudessaan yli 500 sivun.

Aivan erityisesti tekijät tuntuvat toivovan kirjan lukijoiksi kognitio- ja lähitieteiden sekä generatiivisen lingvistiikan edustajia. Kognitiotieteessä kielitiedettä yleensä edustaa nimenomaan generatiivinen lingvistiikka. Ilmeisesti osin siksi Evans ja Green peilaavat jatkuvasti kognitiivisen lingvistiikan tutkimustuloksia ja teoreettisia ratkaisuja formaaleihin, lähinnä generatiivispohjaisiin kuvausmalleihin, ja osien 2 ja 3 viimeiset luvut on omistettu kokonaan kognitiivisten ja generatiivisten kieliteorioiden vertailuun.³ Suuntausta onkin Amerikassa 1980-luvulta lähtien rakennettu nimenomaan generatiivisen perinteen opponentiksi (ks. esim. Langacker 2008 luku 1). Uutta on kuitenkin se, että Evans ja Green etsivät myös generatiivisen ja kognitiivisen teorian yhtymäkohtia ja lopettavat kirjan haasteeseen rakentaa siltaa tai ainakin puheyhteyttä suuntausten välille (s. 782).

Periaatteita

Kognitiivinen kielentutkimus ei ole yhtenäinen koulukunta eikä se tarjoa yh-

3. Toisen tieteenalan edustajalle on ilmeisesti tarkoitettu myös syntaksin peruskäsitteiden 20 sivun esittely hieman kummallisesti keskellä kirjaa luvussa 14, mikä tuntuu triviaalilta kieliaineiden opiskelijoiden kannalta.

tenäistä metodologia tai teoriaa kielestä. Ensimmäinen osa (luvut 1–4) tarjoaa kuitenkin tasapainoisen yleiskuvan eri suuntauksia väljästi luonnehtivista periaatteista. Kognitiivisen kielentutkimuksen suuntauksukset ovat käyttöpohjaisia kuvauksia (*usage-based*); kielisysteemin ja kielen käytön välinen raja on siis avoin, ja toistuva käyttö voi eri tavoin kiteytyä kielisysteemiin. Luku 4 tarjoaa monipuolisen johdatuksen käyttöpohjaisuuteen esittelemällä käyttöpohjaisen kielioppimallin (esimerkkinä Langackerin kognitiivinen kielioppi), kielen muutoksen (esimerkkinä William Croftin mallinnus *utterance selection theory*) ja kielenoppimisen käyttöpohjaisen kuvauksen (Michael Tomasello). Luvussa 3 esitellään varsin pitkästi kielellisiä univarsaaleja ja kielten välistä variaatiota ja yhdistetään kognitiivinen lingvistiikka Sapirin ja Whorfin hypoteesin heikkoon tulkintaan (s. 102).

Koko suuntauksen lähtökohtina esitetään merkityskeskeisyys, kieliopin luonnehtiminen symbolisten yksiköiden kautta sekä tavoite nivoa kognition yleisiä jäsennyksiä osaksi kielenkuvausta. Lakoffin jo 1990 esittämät yleistettävyyden sitoumus (*generalization commitment* s. 28–40) ja kognitiivinen sitoumus (*cognitive commitment* s. 40–44) sekä ajatus kognition kokemuksellisesta ja kehollisesta perustasta (*embodied cognition* s. 44–48) esitellään luvussa 2. Tutkimuksen kannalta kognition kokemuksellisuus merkitsee muun muassa sitä, että kognitiivinen kielentutkimus ei allekirjoita ajatusta erillisestä kielikyvystä tai kognition modulaarisuudesta, vaan nojaa teoreettisena lähtökohtana mieluummin konnektivistisiin ja prosessoinnin holistisuutta korostaviin malleihin (ks. esim. Langacker 2008: 10). Kielen ei myöskään

nähdä jakautuvan erillisiin syntaksin, leksikon tai semantiikan moduuleihin, vaan kielen eri osa-alueet mielletään jatkumomaiseen suhteeseen. Käyttöpohjaisuuden tavoin yleistettävyyden periaate siis asettaa kognitiiviset suuntaukset vastakkain generatiivisen perinteen kanssa, joka painottaa kielen eri osa-alueiden erillisyyttä ja syntaksin autonomisuutta. Yleistettävyyden sitoumus näkyy myös konkreettisesti kategorianäkemyksessä, jonka mukaan kielen kategoriat jäsentyvät prototyyppipohjaisesti (ks. myös luku 8). Yhdessä nämä periaatteet vaikuttavat selvimmin siihen, minkälaisilta kognitiivisen kielentutkimuksen piirissä tehdyt analyysit näyttävät.

Kognitiivinen sitoumus puolestaan edellyttää, että lingvistisen analyysin tulee olla sopusoinnussa muiden kognitiota tutkivien tieteenalojen tulosten kanssa (s. 27–28). Evansin ja Greenin käsittelyssä virkistävää on se, että lukijalle muistutetaan myös generatiivisen lingvistiikan edustajien (esim. Chomsky, Jackendoff) olevan samalla kannalla ja etsivän kognition ja kielen yhteyttä. Onkin niin, että lingvistiikan piirissä ei voida suoraan arvioida naapuritieteiden tulosten sopivuutta lingvistiseen kuvaukseen, vaan vasta todellinen tieteenalat ylittävä yhteistyö voi todella ottaa kantaa kielen ja kognition suhteeseen.

Evans ja Green korostavat kognitiivisen kielentutkimuksen yhteyttä lähitieteisiin (esim. s. 16), mutta nähdäkseni suhde ei ole aivan niin ongelmaton, kuin he esittävät. Ensinnäkin viittaukset kieli-tieteen ulkopuolelle vaikuttavat satunnaisilta. Esimerkiksi kognitiivinen psykologia on tässäkin teoksessa lähes yksinomaan hahmopsykologiaa 1930-luvulta; Eleanor Roschin varhaistuotanto kuuluu

jo itsestäänselvästi kognitiivisen kielentutkimuksen kaanoniin. Kognitiotiedettä saa kirjassa edustaa lähinnä Joan Mandler sekä maininnat muutamista perusteoksista.

Toiseksi Evansille ja Greenille on hämentävän itsestään selvää, että kognitiivisen kielentutkija ennen muuta etsii kielen säännönmukaisuuksia, joiden avulla voisi tehdä päätelmiä ajattelun ja kielen suhteesta ja jopa kognition prosessoinnista. Kognitiivisen kielentutkimuksen piirissä on vakiintunutta sitoa merkitys ja käsitteistys toisiinsa (ks. esim. Langacker 1991: 5–11; 2008: 30). Evansin ja Greenin kirjassa toistuvasti esiintyvä representaation ja merkityksen kytkentä melko suorasti yhteen (ks. esim. alaviite 2) herättää kuitenkin kysymyksen representaation määrittämisestä ja sitomisesta jollakin tapaa psykologian ja kognitiotieteen teorioihin (käsite ei kuulu myöskään Evansin 2007 sanalistaan). Kirjasta saa kuvan, että kognitiivisesti orientoituneet kielentutkijat varsin laajasti mieltäisivät kielen suoraan heijastavan käsitteellistä jäsennystä (esim. s. 16 ”As we have begun to see, cognitive linguists view language as a system that directly reflects conceptual structure”, s. 21, 153, 177). Näin vahvana hypoteesia kaikki tutkijat tuskin allekirjoittavat. En myöskään löydä kirjasta kohtaa, jossa muistutettaisiin kielen ja kognition välisen suhteen selittämisessä piilevästä kehän vaarasta, josta ovat Suomessa muistuttaneet ainakin Itkonen (1994: 181) ja Onikki (2000: 97): Aluksi lähdetään hypoteesista, että kielen rakenteiden motivoivana perustana ovat kognition rakenteet. Lingvistisin menetelmin löydetään tällaisia käsiterakenteita, joita sitten edelleen käytetään selittämään kielen rakenteiden ominaisuuksia.

Kognitiivinen semantiikka

Kirjan toisessa osassa kognitiivisen semantiikan piiriin kuuluvia tutkimuksia ja tutkijoita esitellään kattavasti, ja osio valaisee hyvin alan kehitystä 1980-luvulta alkaen. Evans ja Greenin esityksessä painottuu käsiterakenteen tarkastelu. Luvuissa 5 ja 6 esitellään kognitiivisen semantiikan hypoteesi kokemuksen, käsiterakenteen ja semanttisen rakenteen suhteesta, ja esitystä voi edellä esittämäni tapaan kritisoida yksinkertaistamisesta. Mark Johnsonin mielikuvaskaemojen teoria (*image schemas*) tarjotaan luvussa 6 välineenä yhdistää kokemuksellinen kognitio kielen semanttisiin rakenteisiin. Lyhyt esitys sisältää myös muutamia havainnollisia skeemojen sovelluksia, mikä valaisee hyvin kognitiivisen semantiikan argumentointia. Seikkaperäisimmin esitellään tutut, itsessään kompleksiset SÄILIÖ- ja POLKU-skeemat sekä toisaalta keskeiset voimadynamiikkaan liittyvät skeemat kuten esim. PAKKO, ESTE, JAKAUTUMINEN. Luvussa annetaan esimerkkejä sekä yksittäisten skeemojen että niiden yhdistelmien soveltamisesta erityisesti adpositioiden ja verbien merkityksen jäsentämiseen. Mielikuvaskaemojen teoria voikin olla yksi lupaava linkki kognitiotieteen ja kielentutkimuksen välillä (ks. esim. Rohrer 2005 sekä kirjassakin mainittu Mandler). Aihetta syventää samassa luvussa käsitelty Talmyn teoria konseptuaalisesta jäsennyksestä, josta erityisesti voimadynamiikkaa on hyödynnetty myös fennistiikassa (esim. Leino 2003; Huomo 2005). Luvussa 9.3 käsitellään kiinnostavasti mielikuvaskaemojen ja metaforan yhteyttä.

Kognitiivinen metaforateoria on alusta asti ollut kognitiivisen kielentutkimuksen keskiössä ja ansaitsee siten pe-

rinpohjaisen esittelyn. Evans ja Green tekevät luvussa 9 erinomaisen katsauksen ja tiivistyksen lähtien Lakoffin ja Johnsonin 1980 klassikosta ja päätyen uusimpiin näkemyksiin metaforasta ja metonymiasta. Luku on kirjan onnistuneimpia, ja sitä voi suositella sekä alkuvaiheen opiskelijalle että myös alaa tuntevalle koavaksi katsaukseksi. Evans ja Green sitovat metaforan myös laajemmin merkityksenkuvauksen osaksi polysemian sekä kieliopillistumisen yhteydessä (luvut 7 ja 21).

Metaforaan läheisesti liittyvä Gilles Fauconnierin ja Mark Turnerin sulaumien teoria (*conceptual blends*) käsitellään vasta luvussa 12 ilmeisesti siksi, että se perustuu myös Fauconnierin mentaalisten tilojen teoriaan (*mental spaces*, luku 11). Sulauma esitetään ennen muuta kognitiivisen metaforateorian kategorisen lähdealue–kohdealue-jäsennyksen evoluutiona. Se tarjoaa kuvauksen käsitteistyksistä, jossa kaksi lähde- tai syötealuetta yhdistyy kolmanneksi. Malli on ollut paljon esillä viimeaikaisessa kognitiivisessa semantiikassa, ja sen ajatellaan kuvaavan lupaavalla tavalla käsitteistyksen emergoitumista ja dynaamisuutta. Myös Evansin ja Greenin kirjassa kysymykset syötealueiden valinnasta ja syntyvän sulauman rakenteen kriteereistä jäävät vähälle huomiolle (s. 433). Evansin ja Greenin esitys ei myöskään ota kantaa metaforan ja analogian tai sulauman ja analogian suhteeseen.⁴

Leksikaalisesta semantiikasta ei synny metaforaluvun kaltaista jäntevää kokonaiskuvaa. Osin tämä johtuu siitä,

4. Kirjassa ei mainita Esa Itkosen (esim. 2005) esittämää kritiikkiä kognitiivisen kielentutkimuksen metafora- ja analogiakäsityksistä (sulauman käsitteestä ks. erit. mts. 42–43).

että leksikaalista semantiikkaa käsitellään hiukan hajallaan pitkin kirjan toisen osan eri lukuja. Hajanaisuus voi toisaalta ilmentää myös todellista tilannetta kognitiivisen lingvistiikan sisällä. Alue on laaja ja tutkimusotteita monia. Moni keskeinen tutkija jääkin vain maininnaksi. Metodisesti tärkeimmät luvut leksikaalisen semantiikan kannalta ovat luku 7, sillä se esittelee kognitiivisen semantiikan ensyklopedisen merkitysnäkemyksen periaatteet ja muun muassa kognitiivisten alueiden (Langacker) idean, sekä luvun 10 hyvä johdatus polysemian verkkokuvaukseen. Kognitiivisen semantiikan merkitysanalyysin välineitä esitellään useassa luvussa, esimerkiksi Fauconnierin mentaaliset tilat (luku 11), Johnsonin mielikuvaskaemat (luku 6), Lakoffin ideaaliset kognitiiviset mallit (luku 8). Luvuissa tulee hyvin esiin se, että spatiaaliset lekseemit ja verbit ovat olleet tutkimuskohteina suurimmassa suosiossa, jopa niin, että samat lekseemit (esim. *over* ja sen vastineet eri kielissä) on tutkittu useaan kertaan. Kieliopillisten grammien merkitystä ei tässä osiossa juurikaan käsitellä, mutta luvut tarjoavat ajatuksia myös niiden tutkimukseen.

Toisen osan päättävässä luvussa (13) kognitiivista semantiikkaa vertaillaan kiinnostavasti kahteen generatiiviseen semantiikan teoriaan, totuusehtosemantiikkaan ja relevanssiteoriaan. Varsinkin katsaus totuusehtosemantiikkaan havainnollistaa hyvin niitä kysymyksiä ja formaalin semantiikan ongelmallisina nähtyjä ratkaisuja, joista kognitiivinen semantiikka on kehittynyt.

Kognitiivinen näkökulma kielioppiin

Kirjan kolmannessa osassa (luvut 14–22) käsitellään niitä tutkimussuuntia, jotka

painottuvat syntaksin jäsenyneyssyyden kuvaukseen ja teoretisointiin. Evans ja Green esittävät suuntaukset kiinnostavana taksonomiana (ks. esim. s. 483 kuvio). Kaikki kognitiiviset kielioppiteoriat tietysti jakavat ajatuksen kieliopin yksiköistä symbolisina muoto–merkitys-paireina. Perusjako kulkee kuitenkin suhtautumisessa leksikon ja syntaksin rajaan (s. 482). Ensimmäistä haaraa edustaa kirjassa Leonard Talmyn kielen ja käsitteellisten sisältöjen jäsenyyksen teoria (*conceptual structuring system model*), joka korostaa laadullista eroa leksikaalisen (avoimen) ja grammaattisen (suljetun) luokan välillä (ks. erit. luku 15; ks. esim. Kotilainen 2004). Toisen haaran muodostavat ”inventaaripohjaiset” teoriat, joita ovat langackerilainen kognitiivinen kielioppi ja konstruktiokieliopin eri suuntaukset: ne kaikki kuvaavat kieliopin kielen yksiköiden jäsenyneenä luetelona.⁵ Kolmantena suuntauksena kirja esittelee kognitiivisesti painottuneen kieliopillistumistutkimuksen.

Langackerin kognitiivinen kielioppi saa kognitiivisen kielentutkimuksen suuntauksista kirjassa eniten tilaa: sitä esitellään muun muassa esimerkkinä käyttöpohjaisesta teoriasta luvussa 4, kognitiivisen semantiikan yhteydessä luvussa 7 (kognitiiviset alueet osana ensyklopedisen merkitysnäkemyksen mallintamista) ja sen lisäksi laajasti neljässä muussa luvussa: Luvussa 15 annetaan yleiskuva teorian perusteista, ja luku 16 on kognitiivisen kieliopin kuvaus (englannin) sanaluokista. Luku 17 konstruktiosta esittelee kognitiivisen kieliopin skeeman käsitteen. Luvussa 18 kootaan

5. Pentti Leino on käyttänyt myös metaforaa kieliopista vakiintuneiden yksiköiden jäsenyneenä (tai jäsenyväänä) *varastona*.

yhteen edellisten lukujen teemoja ja analysoidaan kognitiivisen kieliopin keinoin lausetta ja erityisesti englannin verbi-
ketjuja. Tilanne kuvanee sitä, että Langacker on toistaiseksi esittänyt kattavimman kognitiivisen kielentutkimuksen kieliteorian ja kuvausmallin. Toisin sanoen kognitiivinen kielioppi tarjoaa jäsentyneessä muodossa syntaksin ja morfosyntaksin kuvauskäsitteistön, joka on eksplisiittisesti sidottu teoriaan merkityksestä (s. 481–483; Langackerin kielioppimallin arvioinnista ks. esim. Onikki-Rantajääskö 2010).⁶

Luvut 19 ja 20 esittelevät konstruktio-kieliopin eri suuntauksia. Fillmoren ja Kayn konstruktiokielioppimalli on generatiivinen ja siten ei-käyttöpohjainen teoria. Se kuitenkin ansaitsee perusteellisen esittelyn myös kognitiivisen lingvistiikan oppikirjassa, sillä se on vaikuttanut suuresti kognitiivisen kielentutkimuksen piirissä tehtyyn konstruktio-pohjaiseen tutkimukseen (s. 659). Suomessa hyvin tunnettuja konstruktiokielioppeja ovat Adele Goldbergin argumenttirakennekuvaus ja William Croftin radikaali konstruktiokielioppi. Vieraampi on sen sijaan kolmas esitelty malli, Benjamin Bergenin ja Nancy Changin teoria (*embodied construction grammar*), jossa painotus on kielen prosessoinnissa. Hiukan piiloon kirjassa jää se, että konstruktio-kieliopin nimellä kulkevia suuntauksia on näiden lisäksi runsaasti muitakin, ja monissa generatiivinen lähtökohta on selvästi esillä.

Evans ja Green muistuttavat, että

6. Indeksien perusteella Langacker esiintyy tutkijoista sekä eniten että kattavimmin läpi koko kirjan. Lakoff saa mainintoja lähes yhtä paljon kuin Langacker, mutta hänen osuutensa sijoittuu selvästi kirjan alkupuolelle; kolmanneksi eniten Evans ja Green referoivat Talmy'n tutkimuksia.

myös goldbergilaisen konstruktiokieliopin juuret ovat Fillmoren ja Kayn generatiivisessa teoriassa, mikä näkyy muun muassa konstruktion määrittelyssä. Kaikille kirjassa esitellyille inventaariopohjaisille kielioppimalleille yhteistä on se, että konstruktio (Langackerilla skeema) on kieliopin perusyksikkö, symbolinen muodon ja merkityksen yhteenliittymä. Goldberg eroaa muista korostaessaan konstruktion idiosynkraattisuutta ja ennustamattomuutta (s. 700; ks. myös Goldberg 2006: 5; konstruktion määrittelystä ks. esim. Kotilainen 2007; Goldbergin suomenkielinen esittely on Leino 2010). Sekä Langacker että Croft puolestaan korostavat käyttöpohjaista motivoitumista: konstruktio on toistuvassa käytössä vakiintuva symbolinen kokonaisuus, ja tällaisessa kieliopissa yksiköt ovat skemaattisuus–spesifisyys-asteeltaan erilaisia.⁷

Kieliopillistumisteorioita Evans ja Green esittelevät yhden luvun verran (21). Luku on siinä mielessä kiinnostava, että se esittelee kognitiivisen lingvistiikan kehityksessä myös fennistiikassa paljon esillä olleita tutkijoita (esim. Heine, Hopper, Traugott, Croft) ja klassisia tutkimuksia (esim. ranskan kieltopartikkelin synty, englannin *be going to* -tutuuri).

Kirjan kolmannen osion lopettaa kakkososan tapaan formaalien ja kognitiivisten teorioiden vertailu. Vertailuja lu-

7. Kiinnostavaa on, että kirjassa Langackerin kielioppi on juuri syntaksin kuvausmalli. On myös esitetty, että kognitiivinen kielioppi sopii nimenomaan kieliopin merkityksellisyyden ja konstruktiokielioppi paremmin ns. syntaktisten kysymysten kuvaukseen (ks. esim. Leino 2003: 63–66, 2010: 75). Näin nähty ero saattaa heijastella toisaalta sitä, että konstruktiokielioppien notaatiot ovat usein lähempänä formaaleja syntaksin teorioita kuin kognitiivisen kieliopin väljemmin esitetty kuvauksen tapa.

kiessa herää toive teoksesta, jossa vastavalla innolla keskusteltaisiin funktionaalisten kieliteorioiden kesken.

Kognitiivisen kielentutkimuksen välitilinpäätös

Kirjan päättää kuuden sivun yhteenveto, jossa tekijät kokoavat kognitiivisen kielentutkimuksen saavutuksia ja haasteita. Saavutuksena pidetään funktionaalisen otteen vahvistamista kielitieteessä ja fokuksen suuntaamista merkityksen ja käsitteistyksen väliseen suhteeseen. Puutteina ja haasteina tekijät esittävät muun muassa alan sisäisten teorioiden moninaisuuden sekä empiiristen menetelmien vähyyden; jälkimmäinen seikka on kirjan ilmestymisestä korjaantunut hiukan, ensimmäinen ei.

Evans ja Green ovat tehneet suurtyön kootessaan kattavan esityksen moneen suuntaan haarovasta tutkimuksesta. Kirjan ongelmalliset kohdat eivät liity pelkästään Evansin ja Greenin ratkaisuihin vaan heijastavat kognitiivista koulukuntaa laajemminkin: Kytkös naapuritieteisiin jää kevyeksi. Kielen ja konseptuaalisen jäsenyisyyden suhde esitetään varsin suorana, eikä keskeisiä käsitteitä juurikaan sidota psykologian tai kognitiotieteen käsitteisiin. Jatkuva peilaus generativismiin tekee argumentaatiosta paikoin raskaan. Toisaalta Evansin ja Greenin kirja tarjoaa toistaiseksi jäsenyisneimmän esityksen suuntausten suhteesta.

Teosta voi suositella kognitiivisen kielentutkimuksen perusteoksena. Tekijät esittelevät eri suuntauksia luotettavasti ja varmasti sekä taustoittavat tutkijoita ja tutkimuksia kiinnostavasti. Kirjassa on runsaasti havainnollistavia esimerkkejä. Käsikirjana teos on erinomainen, ja lisäksi kirjaa voi lukea myös kognitiivisen

kielentutkimuksen ensimmäisen kahdenkymmenen vuoden historiikkina.

MINNA JAAKOLA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- CROFT, WILLIAM – CRUSE, D. A. 2004: *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DIRVEN, RENÉ – VERSPOOR, MARJOLIJN H. (toim.) 2004: *Cognitive exploration of language and linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- EVANS, VYVYAN 2007: *A glossary of cognitive linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- GOLDBERG, ADELE E. 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- GONZALEZ-MARQUEZ, MONICA – MITTELBERG, IRENE – COULSON, SEANA – SPIVEY, MICHAEL J. (toim.) 2007: *Methods in cognitive linguistic*. Amsterdam: John Benjamins.
- HUUMO, TUOMAS 2005: Onko jäädä-verbin paikallissijamäärittelyn tulosijalla semanttista motivaatiota? – *Virittäjä* 109 s. 506–524.
- ITKONEN, ESA 1994: Universaalikieliopin kognitiiviset juuret. – *Virittäjä* 98 s. 179–203.
- ITKONEN, ESA 2005: *Analogy as structure and process*. Amsterdam: John Benjamins.
- KOTILAINEN, LARI 2004: Matka kohti kognitiivista kielikäsitystä. – *Virittäjä* 108 s. 141–147.
- 2007: *Konstruktioiden dynamiikkaa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-4442-7>.
- LANGACKER, RONALD W. 1991: *Concept, image, symbol*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic*

- introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LEE, DAVID 2001: *Cognitive linguistics. An introduction*. Melbourne: Oxford University Press.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2010: Adele E. Goldberg. Väitöskirjalla klassikoksi. – Jari Sivonen & Pentti Haddington (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- ONIKKI, TIINA 2000: Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielen tutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.), *Merkkillinen merkitys* s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Sivonen, Jari & Haddington, Pentti (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 30–57. Helsinki: Gaudeamus.
- ROHRER, TIM 2005: Image Schemata in the brain. – Beate Hampe & Joe Grady (toim.), *From perception to meaning. Image Schemas in cognitive linguistics* s. 65–196. Berlin: Mouton de Gruyter.
- UNGERER, FRIEDRICH – SCHMID, HANS-JÖRG 1996: *An introduction to cognitive linguistics*. London: Longman.

Termityöstä termipankkiin

Tieteellisille seuroille, kaikkien tieteenalojen tutkijoille, opettajille ja harrastajille avoin seminaari perjantaina 8.4.2011 klo 9–13
Tieteiden talossa (Kirkkokatu 6, sali 104).

Ohjelma

9.15–9.30	Seminaarin avaus
Lea Laitinen ja Auli Hakulinen (Tieteen kansallinen termipankki)
9.30–10.00	Lääkäriseura Duodecimin sanastotyö
Tero Kivelä (Duodecim)
10.00–10.30	Suomen Biologian Seura Vanamon sanastotyö – perinteet ja nykytilanne
Jouko Rikkinen (Vanamo)
10.30–11.00	Kahvitauko
11.00–11.30	Oikeustieteellisen termisanakirjan tai -tietokannan tarve
Heikki E.S. Mattila (Encyclopaedia Iuridica Fennica)
11.30–12.00	Sanastotyön systematiikka – periaatteet ja käytäntö
Katri Seppälä (Sanastokeskus TSK)
12.00–12.30	Katsaus TSV:n jäsenseuroille lähetetyn kyselyn tuloksiin
Antti Kanner (Tieteen kansallinen termipankki)
12.30–13.00	Loppukeskustelu
pj. Pirkko Nuolijärvi (Tieteen kansallinen termipankki)

Kielentutkijat mukaan termitalkoiden tieteidenväliseen keskusteluun!

Järjestäjät: Tieteen termistötalkoot (TSV) ja Tieteen kansallinen termipankki (SA ja HY)

Kahvitarjoilun järjestämiseksi osallistujia pyydetään ilmoittautumaan viimeistään 5.4.2011 Antti Kannerille (etunimi.sukunimi@helsinki.fi)